

5. Комарівська Н., Колеснік К., Франчук Н., Стахова І. Літературознавчі основи вивчення творів різних жанрів дітьми старшого дошкільного й молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип.98. С. 26-31.

6. Комарівська Н.О. Літературна гра як вид самостійної художньої діяльності дошкільників та молодших школярів. *Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: Збірник статей / За ред. Г.С. Тарасенко. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. С. 250-257.

7. Коломієць А., Олійник Н., Тертична Т. Вплив ігрової діяльності на розвиток емоційної культури молодших школярів в умовах війни. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*. Вінниця, 2025. № 2(4). С. 20-29.

8. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори*. В 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 5-390.

9. Терещенко О. І. Формування в учнів початкових класів навички свідомого читання у процесі використання інтерактивних технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2018. № 29. С. 46-52.

10. Турбар Т. В., Зубцова Ю. Є., Денисова К. В. Розвиток творчого мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами ігрових методів навчання. *Педагогічні науки : теорія та практика*. № 4 (48), 2023, С. 21-28.

## **РОЗВИТОК ЯКОСТЕЙ ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ХУДОЖНІМ ТЕКСТОМ**

*Комарівська Надія, кандидатка філологічних наук, доцентка*

*Вінницький державний педагогічний університет*

*імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

*Михайлюк Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»*

*Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

На сучасному етапі оновлення початкової освіти модернізований Державний стандарт орієнтований на всебічний особистісний розвиток учнів молодшого шкільного віку та формування в них ключових компетентностей. Особливе значення в навчанні й вихованні молодших школярів має навчальний предмет «Літературне читання», що входить до мовно-літературної освітньої галузі, адже провідне місце серед основних компетентностей займає читацька компетентність. У зв'язку з цим у початковій школі важливо розвивати техніку читання, уміння працювати з доступними текстами, здатність добирати й читати корисну літературу, а також усвідомлювати книжку як засіб духовного спілкування. Читання, як ефективний інструмент засвоєння необхідної для життя інформації, забезпечує успішне входження особистості у світову культуру та систему суспільних цінностей, норм і традицій.

Розвиток якостей читання в учнів початкових класів є одним із ключових завдань початкової освіти, адже саме в цей період закладаються основи читацької компетентності як здатності не лише технічно відтворювати текст, а й осмислювати його зміст, інтерпретувати, емоційно переживати та співвідносити з власним досвідом. У межах Концепції Нової української школи читання розглядається як наскрізне вміння, що забезпечує успішне оволодіння іншими освітніми галузями та формування ключових компетентностей, зокрема уміння вчитися, спілкуватися державною мовою, критично мислити та працювати з інформацією [6].

Основою освітніх результатів цього етапу шкільного навчання є сформованість повноцінної навички читання. Дослідженням цієї проблеми займалися численні науковці, методисти та вчителі-практики, серед яких Г. Бабенко, Т. Гудзик, О. Джежелей, В. Едігей, А. Ємець, Н. Ігнатенко, О. Коваленко, В. Науменко, І. Пальченко, Н. Трофимович, І. Федоренко та інші.

Літературне читання виступає провідним навчальним предметом у початковій школі, адже сприяє розв'язанню не лише предметних завдань, а й

загальних гуманітарних цілей розвитку молодшого школяра. Будь-яка навчальна діяльність учня ґрунтується на читанні, яке має бути правильним, свідомим і достатньо швидким. Саме тому формування високого рівня техніки читання та підвищення літературного розвитку молодших школярів є одним із пріоритетних завдань учителя.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах сучасного інформаційного простору, де книзі дедалі частіше протистоять телевізор, мобільний телефон і комп'ютер. Отже, питання формування навички читання в учнів початкової школи є надзвичайно важливим і своєчасним.

Особливе місце у формуванні якісного читання посідає робота з художнім текстом, адже він створює умови для розвитку усвідомленості, правильності, виразності й темпу читання в їхній взаємозалежності. Художній текст активізує емоційно-ціннісну сферу дитини, сприяє розвитку мовлення, уяви, емпатії та здатності до смислового аналізу, що виходить за межі механічного декодування слів. Водночас саме робота з художніми творами потребує від учнів сформованих читацьких умінь, без яких повноцінне сприймання авторського задуму є ускладненим.

Проблема полягає в тому, що в практиці початкового навчання читання нерідко зосереджується переважно на технічних показниках, тоді як смислова глибина та виразність читання залишаються другорядними. Це знижує потенціал художнього тексту як засобу цілісного розвитку особистості молодшого школяра та не забезпечує повною мірою реалізацію компетентнісного підходу. Відтак актуалізується потреба в науково обґрунтованому осмисленні процесу розвитку якостей читання учнів початкових класів у роботі з художнім текстом із врахуванням вимог НУШ і психологічних особливостей молодших школярів.

Розвиток якостей читання учнів початкових класів у процесі роботи з художнім текстом безпосередньо пов'язаний із формуванням читацької компетентності як інтегрованої здатності дитини усвідомлено, правильно, виразно й у відповідному темпі працювати з текстовою інформацією. У межах компетентнісного підходу читання з усвідомленням розглядається як наскрізне

вміння, що забезпечує не лише успішність навчальної діяльності, а й здатність молодшого школяра розуміти зміст художнього твору, інтерпретувати його, співвідносити з власним досвідом і використовувати отриману інформацію в різних навчальних ситуаціях [7, с. 11-12]. Саме художній текст створює оптимальні умови для цілісного розвитку читацької компетентності, оскільки поєднує смислову, емоційну та мовленнєву складові.

Принциповою для розуміння проблеми розвитку якостей читання є позиція Н. Буланової, яка наголошує на тому, що ефективний процес читання неможливий без цілеспрямованого формування в учнів навичок правильного, свідомого, швидкого та виразного читання, які закладаються й удосконалюються на уроках класного та позакласного читання [1]. У роботі з художнім текстом ці якості постають не ізольованими показниками, а взаємопов'язаними компонентами єдиного читацького процесу. Усвідомленість читання визначає глибину розуміння змісту твору, правильність забезпечує точність мовленнєвого відтворення, темп сприяє цілісному сприйманню тексту, а виразність дозволяє передати його емоційно-образний зміст.

Н. Буланова підкреслює, що формування навичок правильного та швидкого читання буде результативним за умови опори на систему спеціально підібраних вправ, спрямованих на усвідомлене сприйняття тексту, а також за умови їх систематичного й послідовного використання в освітньому процесі [1]. У роботі з художнім текстом такі вправи сприяють не лише автоматизації техніки читання, а й поглибленню розуміння сенсу прочитаного, розвитку вміння виділяти головне, відчувати логіку й емоційне наповнення тексту.

Значущим для розуміння процесу розвитку якостей читання є підхід Г. Колпакової, яка розглядає роботу з текстом у початкових класах як системний, поетапно організований процес [4]. У контексті роботи з художнім текстом особливого значення набуває підготовка учнів до сприймання змісту, що забезпечує налаштування на осмислене читання, актуалізацію попереднього досвіду та мотивацію. Важливим складником є словникова робота, яка усуває

сміслові бар'єри та створює умови для правильного й усвідомленого читання, особливо з огляду на образну та метафоричну мову художніх творів.

Читання тексту вчителем у системі, запропонованій Г. Колпаковою, виконує орієнтувальну функцію, формуючи в учнів зразок інтонаційної виразності та смислового членування, що безпосередньо впливає на розвиток відповідних якостей читання [4]. Подальше самостійне перечитування художнього тексту учнями сприяє закріпленню техніки читання, уточненню розуміння змісту та формуванню навички читання з усвідомленням. Глибокий аналіз прочитаного, який охоплює осмислення змісту, логічних зв'язків і образної системи твору, створює умови для вдосконалення якостей читання, розвитку пізнавального інтересу, логічного мислення та творчих здібностей учнів [4].

Етапи вторинного осмислення та рефлексії в роботі з художнім текстом сприяють усвідомленню учнями власної читацької діяльності, оцінці рівня розуміння тексту та емоційного ставлення до нього. Домашнє завдання в цій системі виконує функцію продовження читацької практики, забезпечуючи перенесення сформованих умінь у самостійну діяльність, що є важливим чинником розвитку читацької компетентності. У сукупності такі підходи дозволяють розглядати роботу з художнім текстом як цілісний процес розвитку якостей читання учнів початкових класів, спрямований на формування вміння читати з усвідомленням як провідної складової початкової освіти.

Отже, розвиток якостей читання учнів початкових класів у процесі роботи з художнім текстом є цілісним процесом, спрямованим на формування читацької компетентності та наскрізного вміння читати з усвідомленням. Художній текст виступає ефективним дидактичним засобом, який забезпечує одночасний розвиток правильності, усвідомленості, темпу й виразності читання, поєднуючи технічний і смисловий аспекти читацької діяльності. Системна й послідовна організація роботи з текстом створює умови для активного залучення учнів до осмислення змісту, емоційного переживання прочитаного та розвитку стійкого інтересу до читання.

### Список використаних джерел:

1. Буланова Н. Методичні основи формування навички читання у молодших школярів НУШ. *Освітній проєкт «На урок»*. 2025. URL : <https://surl.li/ctfcuh>
2. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць*. Вип. 66. 2021. С. 7-12.
3. Комарівська Н. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія : Навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Твори», 2018. 696 с.
4. Колпакова Г. Системність у роботі над текстом у початковій школі. *Освітній проєкт «На урок»*. URL : <https://surl.li/wasihi>
5. Лапшина І., Комарівська Н., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць*. Вип. 59. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2020. 83-88.
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. МОН України. URL : <https://surl.li/voqdbh>
7. Старагіна І., Терещенко В., Панченков А. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навч.-метод. посіб. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.

### **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

*Кравчинська Карина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»*

*Вінницький державний педагогічний університет*

*імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

*Науковий керівник – Лазаренко Н., докторка педагогічних наук, професорка*